

Organtransplantation

Denna kolumn ägnas åt en tillbakablick på ett speciellt område inom hälso- och sjukvården, medicinsk transplantation.

Peter Westerholm

Utvecklingen på detta fält har genomgått en utveckling som gått långt utöver de visioner och förhoppningar som kunde finnas för 100 år sedan. För det var då som det började.

Den första transplantationen av ögats hornhinna i Sverige utfördes 1907. Den är min utgångspunkt i högtidlighållandet av tidningen Elektrikern:s första utgåva.

Med ett Stort Grattis till jubilaren!!!

Tidningen bär numera även "Modern Teknik" i sitt namn. Det valda temat knyter väl an till det. Det handlar om en allt snabbare framväxande och på många sätt omvälvande modern teknik.

Nu förlägger vi början till år 1907. I själva verket hade bravaden gjorts redan två år tidigare i Wien, där ögonläkaren Dr Konrad Zirm räddade synen på en 45-årig man som fått hornhinnan på båda ögonen förstörda genom en etsskada orsakad av osläckt kalk.

Givaren var en 11-årig pojke som drabbats av en skada i inre delarna av ena ögat men där hornhinnan var intakt.

Operationen lyckades och full syn återställdes. Det var början på en oanad utveckling där landvinningarna inom medicinsk vetenskap efter hand öppnat vägen för nya möjligheter.

Och vi kan se att utvecklingen är långt ifrån avslutad. Den går vidare och för med sig utmaningar som ställer vetenskapsvärlden, de specialister som engageras – alltså de som utför det konkreta jobbet – och medborgarna inför frågor som de aldrig tidigare mött. I det perspektivet räknar jag med förståelse för valet startpunkten i tid.

Först några sakliga preciseringar.

Transplantation innebär att organ eller vävnad förs över från en människa till en annan för att behandla en sjukdom eller för att ersätta ett skadat eller sjukt organ eller en skadad eller sjuk vävnad. Man kan t.ex. transplantera hud från en människa till någon som fått svåra brännskador. En person med nedsatt njurfunktion kan få en njure från en annan människa transplanterad.

Organ som används för transplantation är hjärta, lungor, lever, njure, bukspottkörtel och tunntarm. Exempel på vävnader är hornhinnor, hud, hjärtklaffar och benvävnad. Blod är flytande vävnad.

Den första transplantationen av hornhinna gjordes 1907. Det blev en etablerad behandlingsmetod på 1930-talet. För närvarande genomförs 500-550 sådana operationer varje år.

Den första njurtransplantation i Sverige utfördes på Serafimerlasarettet i Stockholm i april 1964. Sedan dess har man i Sverige utfört mer än 7 000 njurtransplantationer.

Den första transplantationen av bukspottkörtel gjordes 1974. Totalt har man gjort ca 350 sådana transplantationer. Den första levertransplantation gjordes 1984 och sedan dess har man gjort ca 600.

Den första hjärttransplantation i Sverige med hjärta från en donator som avlidit i Sverige genomfördes 1988.

Dessförinnan hade man gjort 13 transplantationer med hjärtan som importerats från andra länder och dessutom ett antal transplantationer av svenskar i andra länder, i huvudsak i England. Nu har man gjort ca 300 hjärttransplantationer i Sverige.

Den första lungtransplantation i Sverige utfördes 1990, man har nu gjort mer än 100. Den första hjärt-lungtransplantation gjordes 1990, nu har man gjort ett 30-tal sådana transplantationer.

Man har funnit att man kan hushålla bättre med de tillgängliga organen genom att transplantera en lunga istället för två, och man försöker numera undvika hjärt-lungtransplantationer, av vilka hittills utförts ett 30-tal.

Hjärtklaffstransplantationer har gjorts i Sverige sedan början av 1980-talet, till en början med utländska hjärtklaffar. I detta avseende är Sverige självförsörjande sedan början av 1990-talet. Av detta slag görs Ca 150 transplantationer årligen. Jag är osäker på tidpunkten för sifferuppgifterna här ovan. Jag ber läsaren ta dem med den reservationen.

I siffrorna ingår inte uppgifter om svenska medborgare som genomgått transplantationsoperationer utomlands.

Poängen ligger i att det är stora tal och gäller organ som man tidigare knappt ens fantiserat om att kunna transplantera.

Det är många människor i Sverige, Europa och i världen som kunnat få hjälp med att få sjuka och icke fungerande kroppsorgan ersatta.

Och detta, tack vare, vetenskapens och teknikens ständigt pågående framflyttning av ställningar och bemästring av hinder och problem.

När vi nu är inne på mänskliga reservdelsfrågor, bör här tilläggas att vi har en hel del av sådant också och som inte är rör just organtransplantation.

I detta förråd har vi ögonlinser, höft- och knäledsprotoser, tänder, pacemaker:ar, hjärtklaffar, bröstimplantat, aortakärl, testiklar och trumhinnor. Även den listan tenderar till att bli längre med tiden.

Blodgivning är något som många inte ser som en transplantation, fast det i själva verket är just det. I Sverige räknar man med ca 400. 000 - 450. 000 tappningar per år vilket ger ca 110 ton blod.

Finns det problem? Jovisst finns det. Men det finns också svar och lösningar. Det får vi ta en annan gång.

Etiska frågor av många slag kommer ofta fram. De kan gälla donationsfrågor och mycket annat. Det förekommer också organhandel på sina håll utomlands. Det tycker vi inte om.

I Sverige förbjuder transplantationslagen kommersiell hantering med biologiskt material från människor. Men de flesta religioner tycks tillåta och acceptera organdonationer även om det i somliga religiösa samfund finns en del tveksamheter och en inre debatt.

Det finns mycket mer att säga om detta helt fascinerande område, där forskning och teknisk utveckling nu gett oss rejält ökade möjligheter att ta hand om hälsoproblem för människor orsakade av sjuka eller förstörda kroppsorgan. Besök gärna Socialstyrelsens Internetsida om Du vill veta mera om regelsystem, erfarenheter, donationsfrågor m.m.

Frågan är var vi står om 100 år räknat från nutid. Kan vi komma ännu mycket längre med "Modern Teknik" att konstatera vid en ny återblick som vi gör då? Eller slår vi huvudet i taket redan efter tjugo? Det får historien visa...

Peter Westerholm